

Ольга Зубко
(Вінниця)

ІВАН МІРНИЙ НА СТОРІНКАХ ПОДІЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ (ВЕРЕСЕНЬ 1919 Р.)

У статті подано матеріал про дві публікації Івана Мірного на сторінках одного з вінницьких періодичних видань у 1919 році. Підняті Мірним теми: учительські з'їзди та вирішення Східного питання.

Ключові слова: доба УНР, еміграція, освіта, Східне питання, перспективи.

Ольга Зубко. Иван Мирный на страницах подольской прессы (сентябрь 1919 г.).

Статья содержит материал о двух публикациях Ивана Мирного на страницах одного из винницких периодических изданий 1919 года. Затронутые Мирным темы: учительские съезды и решение Восточного вопроса.

Ключевые слова: Украинская народная республика, эмиграция, образование, Восточный вопрос, перспективы.

Olha Zubko. Ivan Mirnyi in the columns of Podillia press (September 1919).

The given article presents material about two publications of Ivan Mirnyy on the pages of one of Vinnytsia periodical newspapers in 1919. By Mirnyy were raised such issues as teacher's congresses and solution of the Eastern question.

Key words: Ukrainian National Republic, emigration, education, the Eastern question, the perspectives.

Активний учасник культурно-освітнього та громадсько-політичного життя української міжвоєнної еміграційної громади в ЧСР в 1920-х – 1930-х рр. – Іван Іванович Мірний – непересічна й неординарна особистість. Особистість, котра втілювала у собі, за висловом колеги по Українській радикально-демократичній партії Федора Слюсаренка, “чисту гуманність й демократизм, не тільки на словах, а й на ділі, у зносинах з людьми, у власному житті; посвятили відданість українській визвольній ідеї; активність, злучену з безпретензійністю” [6, с. 3].

Талановитий юрист та журналіст у Празькому еміграційному середовищі був свого часу: секретарем Українського громадського комітету й Українського об'єднання в ЧСР, членом рад Українського товариства прихильників книги й Українського товариства прихильників Української господарської академії в Подєбрадах, скарбником Комітету допомоги голодуючим в Україні, членом ревізійної комісії Українського республікансько-демократичного клубу, одним із організаторів та скарбником Союзу українських письменників і журналістів на чужині, головним скарбником Всеукраїнського міжорганізаційного конгресового комітету у Празі, очолював канцелярію Українського вищого педагогічного інституту (УВПІ) ім. М. Драгоманова та Українського інституту громадознавства (Соціологічний інститут) у Празі. Пробивав він свої сили й на педагогічній ниві. Зокрема, завдяки асистенству в УВПІ ім. М. Драгоманова, де читав ряд економічних й правознавчих навчальних курсів. Мав й письменницький хист. У 1934 р. з-під його пера виходить книга, присвячена історії та діяльності вищої Драгоманівської школи за кордоном [5].

Не тільки в еміграції, але й у часи Української революції, Іван Іванович залишався членом Української радикально-демократичної партії (УРДП), очолював її місцевий осередок, обирався до складу ЦК, брав участь у з'їздах, нарадах, Закордонному бюро.

Народився Іван Іванович Мірний 30 серпня 1872 р. на Сумщині. Вищу освіту здобув у Петербурзькому університеті, закінчивши в 1898 р. юридичний факультет. Фахову діяльність розпочав у місцевих установах Міністерства фінансів. Спочатку працюючи податковим інспектором в Умані, а з 1910 рр. – у відділі Київської фінансової палати. У цей же час Мірний – активний діяч ряду українських студентських, громадських й політичних організацій. Зокрема, Товариства “Просвіта”, Українського клубу і клубу “Родина”, місцевого осередку Товариства українських

поступовців. Під час Першої світової війни він бере участь в акціях “Общества помощи населению Юга России, пострадавшему от военных действий”, що допомагало біженцям з Галичини, й співробітничав з Комітетом Південно-Західного фронту Всеросійського союзу міст [4, с. 1583].

На початку квітня 1917 р. Іван Мірний – учасник Всеукраїнського національного конгресу. Саме завдяки участі в роботі цього конгресу, Івана Івановича було запрошено до складу Української Центральної ради. Але вже у травні 1917-го на нього “чекає” посада заступника губернського комісара Київщини.

У жовтні 1917 р. в уряді В. Винниченка він – товариш (заступник) Генерального писаря, а через місяць – власне Генеральний писар. Тоді як з січня 1918 р. І.І. Мірний – Державний писар (секретар) Української Народної Республіки.

Після гетьманського перевороту за поданням міністра закордонних справ Дмитра Дорошенка очолив канцелярію Міністерства закордонних справ. Цієї посади не втратив і з приходом до влади Директорії. А з організацією української делегації на Мирову конференцію до Парижу Івана Івановича було призначено її скарбником.

Власне бачення тих чи інших подій буремного 1919 р. Мірний переносить на шпальти регіональної преси. Зокрема, необхідність реформ в українській освітній галузі та відсутність здорового глузду у західноєвропейській спільноті при вирішенні “східного питання” обґрунтовані ним на сторінках подільської періодици.

Проголошення УНР і ЗУНР прискорило розбудову системи національної освіти. В “УНР” Шкільна комісія Української Народної Ради, сформована 2 січня 1919 р. у складі А. Аліськевича, А. Крушельницького, Г. Павлюха, А. Домбровського, П. Шекерика, вже 4 січня на одному із своїх засідань порушила питання про підвищення платні народним учителям та внесла пропозицію зрівняти статус народного учителя зі статусом державного службовця. Комісією також було розроблено протягом лютого ряд законопроектів, які стосувалися законодавчого забезпечення функціонування системи освіти. У “ЗУНР” державну політику в освітній сфері був покликаний проводити окремий Секретаріат. При формуванні Тимчасового Державного Секретаріату ЗУНР передбачалася окрема посада секретаря освіти. 3 січня 1919 р. цю посаду обійняв Агенор Артимович [2, с. 149]. Саме цьому соратнику Івана Мірного по Українському вищому педагогічному інституту ім. М. Драгоманова в Празі в 1923–1933 рр. вдалося ефективно реорганізувати Секретаріат, виділивши в ньому окремі відділи з референтами фахових шкіл, народного шкільництва, середніх шкіл, віросповідних справ і видавництва шкільних підручників.

Серед основних питань як Шкільної комісії, так і Тимчасового секретаріату було: забезпечення нормального функціонування навчальних закладів, підготовка реформи шкільництва, охоплення молоді навчанням в середніх та фахових школах, полегшення матеріального становища учителя.

Покращення стану шкільництва, вирішення злободених проблем учительства, питання змісту та пріоритетних напрямків навчально-виховного процесу, зрозуміло, знайшли відображення у формі учительських з’їздів й на сторінках преси.

Зокрема, 3-4 лютого 1919 р., а згодом і 21-24 березня, у Станіславі відбулися Загальні з’їзди учителів середніх і вищих шкіл. В той же час, в тому чи в іншому періодичному виданні починають з’являтися публікації з освітньої тематики. Наприклад, газета “Нове життя” у квітні вмістила передову статтю “Віднова шкільництва”, в якій підкреслювалося: “... Нашій нації, що на порозі ХХ ст. в третє зривається до державного життя, дуже потрібна уладжена школа. З неї мають вийти будучі горожане Української Народної Республіки, що зможуть докінчити і завершити велике діло визволення рідного краю. З неї мають вийти і провідники народу, що зможуть довести його до кращої будучности” [2, с. 150].

Щодо політичної кон’юнктури, то в липні-вересні 1919 р. Українська Народна Республіка переживала не кращі часи, відбиваючись водночас і від “білих”, і від “червоних”.

Після захоплення Харкова, Катеринослава, Луганська й Донбасу військами Добровольчої армії, її Головнокомандувач – генерал А.І. Денікін – 3 липня оголосив похід на Москву. Згідно денікінського стратегічного плану, Добровольча армія мала наступати по лівому флангу, вздовж Дніпра; Кавказька армія барона Врангеля – по правому флангу, вздовж Волги, а Донська армія – на воронезькому напрямку. А щоб не залишати частини Червоної армії в своєму тилу, Денікін приймає рішення окупувати всю Україну. На Лівобережжі Добровольча армія швидко розгорнула

наступ від Харкова на Полтаву, а на Правобережжі денікінці успішно просунулися від Катеринослава на Київ та Миколаїв. Рухалися білогвардійці й на Одесу вздовж Чорноморського узбережжя.

Тоді як 3 липня війська Петлюри перейшли кордон і захопили Волочинськ. Скориставшись відсутністю достатніх сил обох супротивників на цьому напрямку, вони через кілька днів вийшли на лінію Проскурів – Кам'янець-Подільський. Однак, під тиском скерованих сюди більшовиками робітничих загонів й червоноармійських частин, після запеклих боїв змушені були відступити.

За таких обставин, головне командування армії УНР змінює стратегію й спрямовує свої військові частини на допомогу Українській Галицькій Армії, яка під тиском добре озброєного польського війська відступає на південний схід, у трикутник між річками Збруч і Дністер. Внаслідок успішного відвоювання східного берега Збруча, до, стомленої безперервними боями, 35-тисячної армії УНР приєдналося 80 тисяч галичан.

12 серпня 1919 р. об'єднане військо згідно наказу Головного Отамана розпочинає негайний наступ на Київ. 30 серпня війська Директорії підходять до Києва із західного напрямку. Проте, вже наступного дня без бою відступають через просування зі сходу денікінців.

Відомий український історик Тарас Гунчак обгрунтував директоріанську тактику відходу наступним чином: "... На домагання генерала Бредова вони (петлюрівці – О.З.) покинули Київ, сподіваючись, що в майбутньому все ж таки вдасться співпрацювати з армією Денікіна проти більшовиків. Уступили українці ще й тому, що за Білою армією стояли Англія і Франція, а у молодій державі і так було досить ворогів..." [1, с. 179].

Здача Києва ніяк не розв'язала проблеми. Антиукраїнські виступи денікінського уряду, переслідування української інтелігенції, нищення українських установ... створили атмосферу конфронтації. Відкритої війни з добре озброєною Добровольчою армією українці намагались не допустити. Однак, вже в середині вересня сталися перші сутички, а до кінця місяця на всьому україно-денікінському фронті почалися бойові дії.

Маємо відзначити й доречність в директоріансько-денікінському протистоянні у вересні 1919 р. "махновського" фактору. 26 вересня в Умані Нестор Махно та Симон Петлюра підписали договір про спільний антиденікінський фронт.

Після оголошення Махна "поза законом" головою Реввійськради Л.Д. Троцьким і головою уряду УРСР Х.Г. Раковським, далекоглядний і по-селянському кмітливий "батько" залишив частину своїх військ у лавах Червоної армії, а сам, із невеликим загonom вдався до тактики вичікування. Об'єднавшись згодом з отаманом Григор'євим, війська котрого зазнали поразки в боях з регулярними частинами червоноармійців, Махно, зауважимо цілком обгрунтовано, звинувачує цього отамана у таємних зв'язках із денікінцями (сам Махно з презирством відкинув відповідні пропозиції), заманює Григор'єва в пастку та вбиває.

У серпні 1919 р. Махно наказує командирам своїх загонів у більшовицькому війську приєднуватися до нього, не відмовляючись при цьому і від розгромлених денікінцями залишків інших червоноармійських частин. Таким чином, під командуванням Махна зосереджується чотири корпуси, зведені в Революційно-повстанську армію України.

Нотатки Мірного про учительські з'їзди та "східне питання" на сторінках Подільської газети "Шлях" з'являються вже у вересні:

(Авторська редакція – О.З.)

Винниця, неділя, 14/IX. 1919р., Ч. 24.

Учительські з'їзди

Учительські з'їзди на Україні – це свого роду свята, які не можна обійти мовчанням.

Жива діяльність дає нам багато прикладів того, що завжди і всюди національно-політичне відбудування народів починається працею народного вчителя.

Так було в Сербії, де народний вчитель був першою активною силою народу.

Те ж бачимо в Чехії з її швидким національно-культурним зростом.

Таке ж саме явище спостерігаємо і на Україні.

Коли все навкруги завмерло, поховалось, перемалювалось на казенний лад, серед народного вчительства не перестала тліти іскра в національно-політичній свідомості.

Тому під час революції вчительство перше підняло рідний прапор і встало до праці.

Учителі, а саме, сільські вчителі дали головні кадри національно-свідомих старшин регулярних військ і партизанів, а також мирних, культурних працівників.

І спочатку, за браком спеціалістів, їм доводилось братися за найрізноманітнішу працю. Тепер, культурні сили більш спеціалізувались. І для народного учителя поле праці обмежується.

Але кількість його праці, вага її, не тільки не зменшується, але з кожним днем збільшується. І зараз, як і раніш, сільський учитель, являється майже єдиним працівником серед селянських мас, вимагаючи величезних духовних сил.

Для такої широкої праці необхідно єднання і організованість. На з'їзди учительства насамперед і треба дивитись, як на засіб до такого духовного єднання.

З цього боку і треба їх вітати, а разом з тим висловити побажання, щоби вони відбувались як мога частіш.

Цьому повинні допомогти всі органи влади, які можуть допомогти [3, с. 2].

Винниця, четвер, 25/IX. 1919 р., Ч. 33.

Міжнародна політика

Між Східною і Західною Європою – відвічне непорозуміння. Захід завжди і зараз дивиться на Схід з гори вниз, а Схід на Захід – знизу вверх. Там зверхлюде, які ніби то все досконально розуміють і роблять непогрішимо, а в нас – одна темрява та безталановитість.

Зараз становище трошки змінилось, і Схід починає дивитись на Західну Європу більш тверезо і правильно. Тепер для всіх ясно, що в політиці Заходу ніякої непогрішимості нема і не тільки з точки погляду моральності чи людяності, а навіть з боку розуміння подій і передбачальності.

Вже раз Західна Європа дуже скомпромітувала себе політикою в слов'янському і так званому “східному питанні”. Плутала, крутила, вертіла і врешті довела до страшної по своїм жертвам війни.

Тепер починається та ж хитромудра робота. Знову європейські дипломати вяжуть свої заплутані мережки, але ж вони рвуться в усіх на очах і ще більше плутають політичні справи.

Прошло багато часу після фактичного закінчення війни великих держав, а що зроблено в справі замирення світу? – Нічого! Навпаки, плутана політика дала змогу розвинути на трупі Росії зараз більшовизму і викликала цілу низку війн бувих “під'ярмних народів”.

Коли прийняти на увагу, що від того, що зараз робиться на Сході, у великій мірі терпить і Захід, то треба зробити висновок, що він більш хитрий, ніж мудрий.

Невизначена політика в чистій і певній справі визволення України і дуже ясно політика в чорній “Деникіяді” свідчить про те, що Антанта не зрозуміла подій на Сході і пошлась в горобці.

Замість того, щоби перед лицем епідемії більшовизму допомогти малим, але здоровим організаціям встановити в себе порядок і перевести дезінфекцію своєї хати, Антанта витратила чимало матеріальних засобів, щоб воскресити труп.

Але труп зостається трупом, гніздом всілякої зарази, загрожуючої своєю труповиною цілому світові, а насамперед тим організаціям, які були зв'язані з ним спільним життям.

При таких обставинах від “політики націй” необхідно перейти до “політики діла”.

Годі гадати, що прийде тітка – Антанта і сама зробить порядок у нас.

Народам бувшої Росії і деяким сусідам необхідно вступити в контакт, заснувати маленьку мирову лігу, вирішити свої справи, познайомити з дійсним становищем на Сході Західну Європу, яка і досі гадає, що ми відпочиваємо під тиквами і їздимо на ведмедях, і – об'єднати свої сили для боротьби з червоною і чорною заразою.

Нам відома відповідь бувих народів Росії: “Ми не можемо розмежуватись!”

Не зможете – загинете. Треба змогти, бо цього вимагає небезпека.

Про це слід подумати і російській демократії, бо її становище не краще других [3, с. 2].

1920–1924 рр. – “німецький період” в житті Івана Івановича. До Берліна його було скеровано речником Міністерства фінансів УНР за рішенням Всеукраїнської національної ради у Відні. Тут він виконує обов'язки заступника голови Об'єднання українських організацій та голови Української громади [7, с. 150].

А вже в 1924 р. Іван Мірний переїздить до Праги, в якій й доживає до самої смерті в 1937 р.

Отож, професіоналізм й життєва мудрість Мірного не можуть не вражати. Бо тільки на сторінках винницької газети ним охарактеризована ціла низка особливостей Громадянської війни в Україні в другій половині 1919 р.: значна кількість претендентів на владу в українських зем-

лях; різновекторність політичних, економічних й національних орієнтацій воюючих сторін; відсутність військово-політичної сили, яка б домінувала протягом тривалого часу на території України; укладання численних нетривалих тактичних компромісів між ворогуючими сторонами; хронічна нестача зброї, боєприпасів, ресурсів, тощо для ведення війни у більшості задіяних у протистоянні сил; пасивність основної маси населення України, яке в своїй більшості стало жертвою експансії та об'єктом насилля; помітний вплив на події зовнішніх факторів (зокрема, моральна та матеріальна підтримка західними державами тієї чи іншої з воюючих сторін).

Джерела та література:

1. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії / Т. Гунчак. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
2. Делятинський Р.І. До питання про ставлення греко-католицького духовенства до освітньої реформи в ЗУНР (1918–1919) / Р.І. Делятинський // Обрії: науково-педагогічний журнал. – Івано-Франківськ: Івано-Франківський інститут післядипломної педагогічної освіти, 2006. – № 1. – 64 с.
3. Державний архів Вінницької області (ДАВО), ф. Д-54-1: Вінницька Директорія, оп. 1, спр. 1002: Періодичні видання за 1919 рік. – 720 арк.
4. Енциклопедія українознавства / Словникова частина. Перевидання в Україні. – Львів, 1994. – 1780 с.
5. Мірний І. Український Високий Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова в Празі. (1923–1933) / І. Мірний / [Історія інституту]. – Прага: [б.в.], 1934. – 144 с. – (Першотвір). Див. також: Зубко О.Є. Створення та діяльність Українського вищого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова в Празі (1923–1933 рр.): дис. канд. іст. наук: 09.00.12 / Зубко Ольга Євгенівна. – К., 2010. – 224 арк.
6. Слюсаренко Ф. Світлій пам'яті І.І. Мірного / Ф. Слюсаренко // Тризуб. – Париж, 1937. – № 12-13. – 42 с.
7. Смехова Т.А. Листування Івана Мірного з Олександром Олесем (до 130-ліття від дня народження поета) / Т.А. Смехова, М.В. Власенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/eclat/new/detail.php?doc>.